

seljaci-radnici

rudolf bičanić

zagreb, 1936

—→ Neosporna je činjenica, da seljaštvo sve više osiromašuje, što kapitalizam dublje prodire u selo. Svakoga je dana sve više seljaka, koji ne mogu živjeti od poljodjelstva, i moraju tražiti zarade izvan vlastitog gospodarstva. U pasivnim je krajevima to postalo gotovo pravilo: oni svoju pasivu pokrivaju novcem, što su ga njihovi stanovnici zaradili u drugim krajevima. Zemlje je malo, a ljudi svaki dan sve više. Zemlja slabo rodi, i sve je nerodnija. Zadruge se podijelile, pa sad pojedine obitelji nemaju ni vlastitog alata. Treba jesti. Obitelj je velika, djeca traže, a vlastitog hljeba nema ni do Božića. Zato se i kaže: Do Božića sito i lito, od Božića gladno i hladno. Ima krajeva, gdje ne dosegne vlastiti žitak ni do Miholja. Kuda će, što će, nego na rad. Samo kad bi rada bilo!

Nešto se rada nadje u samome selu. Čovjek nadje zaposlenja kod kojeg bogatijeg susjeda, pa može da zaradi 6 do 8 dinara, a kadikad u sezoni rada, deset do petnaest dinara na dan, o hrani gazdinoj. Dogadja se, da koji malo imućniji ode na rad u strani svijet, pa unajmi poslenika, da radi umjesto njega kod kuće. Žene dobiju još manje nadnice nego što su muške. Njih zapadne tri i po do pet dinara na dan za poljski rad. (Nešto manje nego kava u zagrebačkim kavanama! Op. ur.) A tkaju li u selu za drugoga, ne će dobiti više nego dva do pet dinara, radeći od zore do mraka. I još bi bili ljudi zadovoljni, kad bi zarade bilo u selu. Imovinske su prilike takove, da je veoma mali broj seljaka, koji treba tudje nadničare, i koji ih može platiti novcem. Svega kroz godinu ima potražnje plaćenog rada u selu kroz desetak dana ili najviše kroz jedan mjesec. A zimi bi htjeli ljudi raditi ni za što, samo za hranu, to jest za šaćicu pure, pa niti za tako mršavu nadnicu ne nadju posla, sve kad moljakaju za nj. Ma da je ljudska snaga tako jeftina, ipak se ne isplati, da se je zaposli. Vele, da nije produktivna i da ne nosi dobit.

Kad se ne nadje posla u selu, traže ga ljudi gdje ga ima. Mnogi idu na poljodjelski rad u žitarske krajeve: kao kosci u Slavoniju, kao berači kukuruza u Srijem i Vojvodinu itd. U Glamočkom kotaru nema kuće, koja ne bi imala koga svoga na berbi kukuruza u Vojvodini. Prošle je godine u samoj jednoj općini, u Bajmoku u somborskom kotaru bilo na berbi kukuruza oko 1500 Bosanaca, koji su zaradili i prevezeli kući pedeset do šezdeset vagona kukuruza. Kad ti ogladnjeli gorštaci dodju u žitorodne

krajeve, onda se čude naši Slavonci i Vojvodjani, koliko oni mogu da izjedu kruha...

Drugi opet idu na poljodjelski rad u Belgiju, Francusku i Holandiju, kao što su nekada išli preko Oceana. Računa se, da samih Livnjaka ima do četiri i po hiljade u Francuskoj i Belgiji. Tamo znaju ostati po pet do šest godina, i marljivo šalju novce kući. »Sve, što imamo, od njih je«, kažu oni koji ostadoše kod kuće. Ali, otkako je kriza zavládala, pritisnulo i njih, pa ne mogu da pomažu svoje toliko kao prije. Što više, mnogi od njih pišu kući, da mole novaca za povratak, jer su bez posla. Čudna je sudbina tih naših pasivnih krajeva! Zemlja im je tako pusta i slabo obrađjena; voda plavi polja, a bujice odnose zemlju. To je kraj, u kom se vidi na svakom koraku, da treba mnogo marljivih ljudskih ruku, koje će ga oteti zapuštenosti. Pa ipak njegovi sinovi svojom krvlju i znojem moraju da natapaju tuđu zemlju. Zašto nije moguće, da svojim radom učine plodnom vlastitu zemlju? - Zar to ne da priroda? Nema li dovoljno kapitala? — Sve to nije glavno. Treba ljubavi i pažnje za te krajeve, a onda organizacije rada onih snaga koje danas leže neupotrebljene. A prije svega treba spriječiti besprimjerno pljačkanje seljaka u tim krajevima.

* * *

Nužda sili seljake, da postanu industrijski radnici.

Velika većina našega radništva i nisu drugo nego osiromašeni seljaci. U rudarskoj industriji od sveukupnog radništva ima 83 posto seljaka, u šumskoj industriji 68 posto, u gradjevnoj 69 posto, a u zemljanoj (cement!) industriji 73 posto. Položaj je tih seljaka-radnika očajan. To su radnici, koji rade najteži posao, žive pod najgorim uslovima i najslabije su plaćeni. Po anketi g. Artura Benka-Grado plaćeni su nekvalificirani radnici, a to su seljaci, otprilike za polovicu manje nego kvalificirani radnici. A pri tome ne smijemo zaboraviti ono što je najvažnije. Naime, ti seljaci idu na rad, kako bi zaštedili. Od te svoje plaće, koja je najmanja od svih radničkih nadnica, oni još uspiju da zaštede, da šalju novac kući svojim, koji od toga žive. Kolike su im nadnice? Statistike radničkog osiguranja govore kod šumskih radnika banjalučkog okružnog ureda o najmanjoj nadnici od 9 dinara i šezdeset para na dan. Obična je nadnica od 11 i po do 14 dinara.

Samo u osobito povoljnim slučajevima dosiže 22 dinara za rad od 12 do 16 sati. No i ta mala nadnica još pretrpi mnoge odbitke: za osiguranje, za porez, za globe itd.

Uz malu plaću otešćava radniku život još i velika skupoća živežnih namirnica. Razne »kantine« i »konzumi«, što ih drže pojedina poduzeća ili njihovi ljudi, za snabdijevanje radnika živežnim namirnicama predstavljaju najveću pljačku sirotog svijeta. Radnik mora plaćati u takvoj kantini sve živežne namirnice »pod suho zlato«. A u kantini mora kupovati, jer inače mu se lako dogodi da ga izbace iz posla. Pribilježio sam neke cijene. Kukuruzno brašno plaćali su šumski radnici po 1 dinar i 75 para kilogram, a crno pšenično brašno (br. 6°) po 2 i po dinara. Za stari, suhi grah morali su davati tri dinara po kg, a za slaninu 18 dinara.

Prosječno stoji radnika njegova mršava hrana (redovno pura ili suhi grah) na dan 5 do 6 dinara. Tako mu ne preostane dnevno preko utroška hrane

više od 5-10 dinara »na čisto«, i to za 12-16 sati sezonskog rada u šumi. Tako loše ne žive samo šumski radnici u zabitnim planinama. Eto vam kao primjer dnevni budžet dalmatinskog Zagorca iz jedne tvornice cementa kraj Splita. Taj radnik ne smije pojesti ujutro više kruha nego za pola dinara. U podne »izije pijat (tanjir) juhe s maneštrom (tjesteninom)« za 2 dinara. Za večeru pojede za 3 dinara nekog variva ili ribe, a za spavanje u štali plati dinar na noć. Uz takvu mizernu hranu, više gladan, nego sit, uspije da »zaštedi« na 15 dana tek 100 do 200 dinara, da ponese kući svojima.

Nekada, kad su nadnice bile veće, znao je radnik zaraditi kroz sezonu od 7 mjeseci i do pet hiljada dinara. A danas Kuprešani, koji su na glasu kao najbolji šumski radnici, donesu kući na izmaku sezone rada jedva po 500 dinara. To im je »čista« zarada za polugodišnji naporan trud. Prema podacima radničkog osiguranja pale su prosječne mjesečne zarade šumskih radnika od 688 dinara u godini 1930. na 492 dinara u godini 1935. Kvalificirani majstori iz Posušja zaradjivali su nekada vani, na radu, po 1000 na mjesec čiste zarade. A danas bi bili zadovoljni i sa 300 dinara. Nadnice su im bile 60 do 80 dinara, a sada su 15 do 30 dinara, i to za sezonski posao, kroz 7 mjeseci. Često se događa, da čovjek ne nadje posla, pa mora, bez novaca, pješice kući. Mnogi je već prevalio pješice golemi put od slavonskih šuma do Kupresa. Kod kuće ga čeka čitava obitelj s najvećim nadama, da će donijeti kukuruza za proljeće, a on dolazi iscrpljen i očajan, praznih ruku i džepova.

Teško je gledati te zdrave i jake muškarce, kako se vuku po selu bez posla. Njih ne obuhvaća nikakva službena statistika o neuposlenosti, i ne dosiže ih pripomoć za neuposlene. Javni radovi? Eto vam primjera: U selu Lećeveci u dalmatinskoj Zagori bilo je određeno za javne radove 50.000 dinara. Od toga je došlo u narod svega 13 hiljada dinara. Ostalo pojedohše komisije, inženjeri, poduzetnici i predradnici... Neobična je današnja pojava da su sela puna muškaraca za sezone rada. Neuposlenost muškaraca izazvala je jednu zanimljivu pojavu. Otkako je kriza prisilila muškarce da borave kod kuće, radja se velik broj djece. Jedan mi prijatelj iz Livna kaže: Prije kroz sedam godina nisam imao ni jedno dijete, a sada otkako sam kod kuće, kroz četiri godine - četvero. Množi se sirotinja! Što će, kad nema posla.

Glavni zahtjev koji postavljaju stanovnici pasivnih krajeva, nakon želje za slobodom, je traženje zarade.

Oni smatraju, da samo poljodjelstvo ne će moći ni u buduće prehraniti stanovništvo pasivnih krajeva, koje se uza to još i brzo množi. Zato traže, da se podignu industrije u njihovom kraju, kako bi narod našao kruha kod kuće i ne bi bio prisiljen ili da rastresa svoje kosti po svijetu, ili da prima milostinju kod svake iole lošije godine. Oni s puno prekora osudjuju svoje domaće ljude, koji kada se obogate, sele u druge krajeve gdje se lakše živi, umjesto da »grade industriju« kod kuće. Taj njihov zahtjev otvara čitav niz novih problema, koje nije lako riješiti.